

LIBRIS

We know
books

**VICTOR NEGRESCU
DRAGOȘ-ADRIAN BANTAȘ**

**DE CE SE DEZVOLTĂ
SOCIETĂȚILE DIFERIT?**

Geografie, evenimente istorice, oameni și instituții

TRITONIC

Tritonic Books

București | 2025

DESPRE AUTORI

Dr. Victor NEGRESCU – este cadru universitar în cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative (SNSPA) din anul 2013, fondatorul Masteratului în limba engleză Development, International Cooperation and Humanitarian Aid (DICHA) și al centrului de cercetare în domeniul cooperării internaționale (ICID) din cadrul Departamentului de Integrare Europeană și Relații Internaționale al SNSPA. Victor Negrescu are o vastă experiență în domeniul afacerilor europene și al relațiilor internaționale, ocupând funcțiile de ministru delegat pentru afaceri europene și de vicepreședinte al Parlamentului European. Totodată, acesta a urmat cursuri de specialitate atât în țară cât și în străinătate și a predat în cadrul Universității Saint Louis din Bruxelles din cadrul Universității Catolice din Louvain.

Dr. Dragoș-Adrian BANTAȘ – este doctor în Informații și Securitate Națională și Drept, cu specializare în Dreptul Uniunii Europene. Activitatea sa didactică și de cercetare s-a concretizat în calitatea de colaborator extern (2016–2024) ani al Facultății de Drept a Universității din București, apoi în cea de colaborator extern în cadrul Departamentului de Relații Internaționale și Integrare Europeană din Școala Națională de Studii Politice și Administrative și, cel mai recent, de colaborator extern al Facultății de Științe Politice a Universității din București pentru disciplina Drept Material al Uniunii Europene, alături de o vastă activitate de publicare de studii și articole de specialitate, precum și de articole de opinie. Totodată, are, în momentul scrierii acestor rânduri, o experiență de peste 12 ani de activitate în sectorul public.

CUPRINS

LISTA DE ACRONIME ȘI ABREVIERI	10
INTRODUCERE	13
DEZVOLTAREA – ABORDĂRI CONCEPTUALE. PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA ROMÂNIEI	16
INTRODUCERE. PERSPECTIVE ALTERNATIVE ASUPRA CONCEPTULUI DEZVOLTĂRII. DEFINIȚII, ABORDĂRI ȘI INDICATORI AI DEZVOLTĂRII	17
<i>Dezvoltarea ca proces de creștere a valorilor principalilor indicatori economici</i>	17
<i>Dezvoltarea ca diminuare a inegalităților și inechităților economico-sociale</i>	19
<i>Dezvoltarea ca proces de consolidare a libertăților individuale și colective și de salvagardare a demnității umane</i>	21
<i>Libertățile civile și politice</i>	28
<i>Libertățile de natură economică</i>	29
<i>Oportunitățile sociale</i>	30
<i>Garanțiile la adresa transparenței (decizionale)</i>	31
<i>Securitatea protectivă</i>	32
STUDIILE PRIVIND DEZVOLTAREA – CARACTERISTICI ȘI OBIECTIVE PRINCIPALE	34
IMPORTANȚA STUDIILOR PRIVIND DEZVOLTAREA	35
DEZVOLTAREA DIN PERSPECTIVA CREȘTERII ȘI DIVERSIFICĂRII ECONOMICE. PRINCIPALELE ȘCOLI DE GÂNDIRE ÎN DOMENIUL ORGANIZĂRII SOCIO-STATALE ÎN GENERAL ȘI ECONOMIEI ÎN SPECIAL. CONTRIBUȚIILE ACESTORA LA ÎNȚELEGEREA DEZVOLTĂRII SOCIETĂȚILOR UMANE	36

CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE. PREOCUPAREA
PENTRU DEZVOLTAREA SOCIETĂȚILOR UMANE DE-A
LUNGUL ISTORIEI IDEILOR POLITICO-ECONOMICE 37

<i>Viziunea lui Pitagora cu privire la statul ideal</i>	38
<i>Concepția politică a lui Platon</i>	40
<i>Aplicabilitatea contemporană a ideilor filosofiei politice antice. Gândirea politică a lui Aristotel</i>	45
<i>Cicero și pragmatismul politic roman</i>	50
<i>Creștinismul și schimbarea fundamentală de paradigmă adusă de acesta. Despre concepția politică a Sfântului Augustin</i> ...	52
<i>Recuperarea gândirii antice prin perspectiva autorilor creștini. Filosofia politică a lui Toma D'Aquino</i>	55
<i>Filosofia politică - o știință a concretului. Gândirea lui Niccolo Machiavelli</i>	60

PRINCIPALELE ȘCOLI DE GÂNDIRE ÎN DOMENIUL
ECONOMIEI. VIZIUNE ACESTORA CU PRIVIRE
LA CREȘTEREA ECONOMICĂ ȘI DEZVOLTAREA
SOCIETĂȚILOR UMANE. REPERE CONCEPTUALE ȘI
POLITICI PUBLICE RECOMANDATE 63

<i>Mercantilismul</i>	63
<i>Illuminismul britanic [Thomas Hobbes (1588-1679) și John Locke (1632-1704)]</i>	64
<i>Fundamentarea principiului separației puterilor în stat. Montesquieu și opera sa fundamentală - Despre spiritul legilor</i> ...	74
<i>Jean-Jacques Rousseau și teoria contractului social</i>	78
<i>Începuturile gândirii economice. Adam Smith (1723-1790) și liberalismul clasic</i>	82
<i>Revenirea perspectivelor pesimiste - William Godwin (1756-1836) și Thomas Robert Malthus (1766-1834)</i>	89
<i>Utilitarismul - Jeremy Bentham (1748-1832)</i>	91
<i>Conceptul de guvernare reprezentativă. Gândirea politică a lui John Stuart Mill (1806-1873) și impactul acesteia asupra dezvoltării</i>	91
<i>David Ricardo (1772-1823) și conceptul de avantaj comparativ</i>	98
<i>De la economia keynesiană la neoliberalism</i>	102
<i>Economia keynesiană</i>	106
<i>Noua teorie a creșterii</i>	110
<i>Statul ca factor al dezvoltării sau dictaturile de dezvoltare?</i>	113
<i>Abordarea structuralistă</i>	116

<i>Școala de la Chicago - Milton Friedman și Friedrich Hayek</i>	118
<i>Consensul de la Washington</i>	120
<i>Politicile Băncii Mondiale</i>	124
<i>Consensul indulgent</i>	124

TEORII SOCIOLOGICE ALE DEZVOLTĂRII 128

<i>Herbert Spencer (1820-1903)</i>	129
<i>Darwinismul social</i>	130
<i>Ellen Churchill Semple (1863-1932)</i>	130
<i>Raționalismul. Max Weber (1864-1920) și a sa Etică protestantă și spiritul capitalismului</i>	131
<i>Funcționalismul structural. Emile Durkheim (1858-1917) și Diviziunea muncii în societate</i>	134
<i>Samuel P. Huntington: Ordinea politică în societățile în schimbare</i>	135
<i>Teoria sociologică a modernizării</i>	136
<i>Teoria economică a modernizării. Bert Hoselitz (1913- 1995): Dezvoltare economică și schimbare culturală</i>	137
<i>Teorii psihoculturale ale modernizării. Everett Hagen (1906-1993)</i>	138
<i>David McClelland (1917-1998)</i>	139
<i>Succes și eșec al orânduirilor statale în perioada de după Marile descoperiri geografice</i>	139

CONCLUZII 167

DESPRE CAPACITATEA SISTEMULUI DE A REPREZENTA
MAI MULT DECÂT SUMA PĂRȚILOR - TEORIA CLINICĂ A
DEZVOLTĂRII ÎN VIZIUNEA LUI JEFFREY SACHS 170

<i>Introducere. Ce este abordarea clinică a dezvoltării?</i>	170
<i>Teoria clinică a dezvoltării în viziunea lui Jeffrey Sachs - coordonate principale</i>	171
<i>De ce nu reușesc societățile să obțină o creștere economică durabilă și consistentă, în viziunea lui Jeffrey Sachs</i>	181

CONCLUZII 217

CONCLUZII GENERALE 219

BIBLIOGRAFIE 230

DEZVOLTAREA – ABORDĂRI CONCEPTUALE. PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA ROMÂNIEI

Dezvoltarea – un concept care pentru noi, românii, prezintă o conotație aparte, de speranță, proiect dar și – cel puțin în anii de după dobândirea calității de stat membru al Uniunii Europene și, în special, după depășirea crizei economico-financiare dintre anii 2008 și 2012), de certitudine. O certitudine pe care uneori, cu dezavantajul perspectivei din mijlocul evenimentelor, poate că nu o putem observa în deplina sa manifestare, dar pe care, cu detașarea oferită fie de extragerea din societatea supusă dezvoltării accelerate (sub influența factorilor interni și externi în proporții variabile), fie de analiza uneori rece, dar de cele mai multe ori factual corectă a valorilor puse în perspectivă ale diferiților indicatori, nu o putem omite și nici nega.

Însă, deși cu siguranță o întâlnim la tot pasul, mai ales dacă ne bucurăm de avantajul perspectivei temporale întinse pe întreaga durată a celor trei decenii și jumătate scurse de la Revoluție și până în momentul scrierii acestor rânduri, dezvoltarea poate fi un concept greu definibil, principalele sale componente și trăsături eludându-ne înțelegerea cotidiană. Ce este ea, dincolo de ce putem simți? Este creșterea veniturilor? Sunt școlile renovate ori locuințele anvelopate? Sunt autostrăzile construite într-un ritm ce depășește orice medie a perioadei dinaintea celebrului Plan Național de Reconstrucție și Dezvoltare? Sau sunt serviciile îmbunătățite de sănătate și educație, posibilitatea de a călători liber în Europa (și sperăm, în Statele Unite) sau, poate și mai important, capacitatea de a suporta costurile unei șederi mai scurte sau mai îndelungate

în destinația aleasă din veniturile câștigate în România (aspect accesibil doar unei minorități insignifiante de români în anii 1990–2000)? Dar mobilitatea socială, locurile de muncă disponibile, prezența marilor investitori și angajatori internaționali? Acestea nu sunt tot caracteristicile unei societăți dezvoltate?

Sau, de fapt, dezvoltarea înseamnă toate acestea la un loc?

INTRODUCERE. PERSPECTIVE ALTERNATIVE ASUPRA CONCEPTULUI DEZVOLTĂRII. DEFINIȚII, ABORDĂRI ȘI INDICATORI AI DEZVOLTĂRII

Într-un mod cât se poate de sumar, dezvoltarea poate fi privită drept distribuția echitabilă a creșterii și îmbunătățirea accesului la bunurile și serviciile esențiale. Această definiție are meritul (esențial, după cum ar considera autorii citați în această lucrare) de a nu rezuma dezvoltarea la creștere, ci de a include și aspectul accesului la bunurile și serviciile esențiale. Acest lucru ar însemna, însă, că, fără a exclude interdependența dintre creștere și dezvoltare, între cele două concepte există diferențe esențiale. De altfel, această interpretare figurează pe larg în literatura de specialitate și suntem, la rândul nostru, de acord cu ea.

Dezvoltarea ca proces de creștere a valorilor principalilor indicatori economici

Astfel, în ceea ce privește creșterea (economică), aceasta nu înseamnă decât, așa cum ar fi de altfel de așteptat, majorarea dimensiunilor unei economii, dimensiune „calculată, în termenii produsului național brut¹, drept totalul veniturilor (salariale și de altă natură, cum ar fi rentele, dobânzile, profiturile etc.), împreună cu venitul net provenit din activități economice în străinătate obținut de agenții economici naționali

¹ Cu acronimul PNB (Produsul Național Brut).

– *practic, totalitatea câștigurilor obținute de agenții economici naționali dintr-o economie*².

Desigur, produsul național brut nu este și nu poate fi singurul indicator economic utilizat pentru analiza tendințelor de creștere (sau, din contră, a celor opuse acestora) dintr-o economie. În afară de acesta, alți indicatori utilizați de științele economice sunt:

- „PNB-ul nominal, [care] măsoară valoarea producției realizate într-un an dat, folosind prețurile prevalente în acel an. De-a lungul timpului, nivelul general al prețurilor tinde să crească din cauza inflației, ceea ce duce la o creștere a PNB nominal chiar dacă volumul de bunuri și servicii produse rămâne neschimbat;
- PNB real [care] măsoară valoarea producției ajustată cu inflația. [În acest caz,] [a]tunci când se măsoară creșterea economică pe parcursul mai multor ani, modificarea PNB real este (...) folosită, de obicei, pentru a exprima această creștere.
- Produsul Intern Brut³ [ce] reprezintă valoarea de piață a tuturor bunurilor și serviciilor finale (...) produse într-o țară într-un an sau într-o anumită perioadă de timp (...)”⁴.

Pentru un plus de acuratețe și de contextualizare, la situația specifică a fiecărei societăți umane, a semnificației acestor indicatori economici, „împărțind PNB, PIB sau Venitul Național Brut (VNB) la populația unei țări se obține media (valoarea medie) PNB, PIB sau VNB pe cap de locuitor. Cu cât producția sau venitul pe cap de locuitor este mai mare, cu atât se spune convențional că oamenii din acea țară sunt

mai <<dezvoltați>>, iar cu cât rata anuală de creștere a PNB pe cap de locuitor este mai mare, cu atât se spune că o țară se <<dezvoltă>> mai rapid”⁵.

Dezvoltarea ca diminuare a inegalităților și inechităților economico-sociale

Așadar, creșterea unei economii se referă doar la dezvoltarea cantitativă a acesteia, fiindu-i astfel indiferent cum este repartizată această creștere, ce indivizi sau categorii socio-profesionale acaparează în mod preponderent resursele nou create, ce indivizi ori categorii similare nu se bucură de plusvaloarea creată și dacă toată această creștere contribuie la o mai bună îndeplinire a principalelor nevoi fiziologice și psihologice ale unor segmente sociale cât mai extinse și cu precădere ale celor mai vulnerabili dintre membrii unei societăți.

Prin comparație, dezvoltarea vizează tocmai aceste aspecte omise de conceptul de creștere economică, întrucât ea se concentrează pe caracterul echitabil al distribuției creșterii economice⁶ și pe îmbunătățirea accesului membrilor societății date la bunurile și serviciile esențiale.

Din acest motiv, fenomenul dezvoltării cunoaște și o serie de indicatori distincți, cu ajutorul cărora se realizează analiza sa, și care iau în considerare aspecte omise de creșterea eco-

⁵ *Ibidem*.

⁶ Pentru o perspectivă cvasiexhaustivă asupra importanței echității și chiar egalității economice (perspectivă care, însă, în opinia noastră păcătuiește pe de o parte prin plasarea unui accent disproporționat asupra egalității, în comparație cu alte aspecte ale dezvoltării și, pe de altă parte, prin omiterea aspectelor negative ale experienței istorice ale societăților comuniste și chiar prin ignorarea unor încălcări manifeste ale drepturilor și libertăților individuale și colective în state cu regimuri autoritare contemporane precum Iranul sau Venezuela, a se vedea **Thomas Piketty**, *Capital și ideologie*, Editura Litera, București, 2021, passim.

² **Richard Peet, Elaine Hartwick**, *Theories of development: contentions, arguments, alternatives*, Third edition, The Guilford Press, New York, 2015, p. 7.

³ Pentru care se utilizează cunoscutul acronim PIB.

⁴ **Richard Peet, Elaine Hartwick**, *op.cit.*, p. 7.

nomică. Dintre aceștia putem enumera, cu titlu de exemplu, **coeficientul lui Gini și Indicele Dezvoltării Umane**⁷.

Primul indicator menționat, coeficientul lui Gini⁸, „determină nivelul inegalității veniturilor unei țări prin măsurarea distribuției veniturilor sau a averii în rândul populației sale. Coeficientul indicelui Gini variază de la 0 (sau 0%) la 1 (sau 100%), unde 0 reprezintă egalitatea perfectă, iar 1 reprezintă inegalitatea perfectă”⁹.

Cât despre Indicele Dezvoltării Umane, el vizează împlinirea ori realizarea dimensiunilor „esențiale ale dezvoltării umane: o viață lungă și sănătoasă, acces la cunoștințe și un nivel de trai decent. HDI este media geometrică a indicilor normalizați pentru fiecare dintre cele trei dimensiuni”¹⁰.

Iar dintre dimensiunile menționate ale Indicelui Dezvoltării Umane,

- „dimensiunea sanitară este evaluată prin speranța de viață la naștere[:];
- dimensiunea educațională este măsurată prin media anilor de școlarizare pentru adulții cu vârsta de 25 de ani și peste, precum și prin anii preconizați de școlarizare pentru copiii de vârstă școlară [, în timp ce]
- dimensiunea nivelului de trai este măsurată prin venitul național brut pe cap de locuitor”¹¹.

⁷ IDU sau HDI, în frecvent utilizata abreviere din limba engleză (*Human Development Index*).

⁸ Creat în anul 1912 de către statisticianul italian **Corrado Gini**, conform **Adam Hayes**, *Gini Index Explained and Gini Coefficients Around the World*, <https://www.investopedia.com/terms/g/gini-index.asp>, 14.04.2024, accesat 10.02.2025.

⁹ *** *Gini coefficient*, www.wikipedia.org, https://en.wikipedia.org/wiki/Gini_coefficient, accesat 10.02.2025.

¹⁰ *** *Human Development Index*, <https://ourworldindata.org/grapher/human-development-index>, 09.04.2024, accesat 10.02.2025.

¹¹ *** *Human Development Index (HDI)*, <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>, accesat 10.02.2025.

Agregând toate aceste dimensiuni, pentru a ține cont de impactul fiecăreia în funcționarea unei societăți și în satisfacerea membrilor acesteia, „HDI utilizează logaritmul venitului pentru a reflecta importanța tot mai redusă a acestuia pe măsură ce venitul național brut crește. Scorurile celor trei dimensiuni ale HDI sunt apoi agregate într-un indice compozit utilizând media geometrică”¹².

Astfel de abordări pot fi considerate mai degrabă pragmatice, funcționaliste. Ele consideră dezvoltarea ca pe un proces (influențat atât de factori contextuali, aflați în afara controlului direct al autorităților ce guvernează ori influențează parcursul societăților umane, cât și de factori ce țin de însăși manifestarea puterii, cum ar fi politicile publice) de creștere treptată a gradului de îndeplinire a nevoilor de bază ale membrilor unei societăți, utilizând chiar indicatori cantitativi pentru a măsura acest grad.

Dezvoltarea ca proces de consolidare a libertăților individuale și colective și de salvagardare a demnității umane

Desigur, asigurarea, la un nivel suficient, a necesităților de bază (apă, hrană, adăpost, asistență medicală etc.) reprezintă o componentă esențială a dezvoltării, astfel cum o demonstrează din plin situațiile în care tocmai aceste nevoi esențiale nu sunt îndeplinite (inclusiv din cauza unor politici publice¹³. Însă,

¹² *Ibidem*.

¹³ A se vedea, în acest sens, situații precum așa-numita Foamete a Cartofului sau Marea Foamete Irlandeză (1845–1849), succesiunea de epidemii și perioade caracterizate de foamete care au urmat Revoluției Ruse din 1917, Holodomor-ul din Uniunea Sovietică a anilor '30 ori foametea generată de Marele Salt Înainte din China Maoistă – descris magistral, inclusiv sau în special în privința rolurilor deciziilor autorităților publice în producerea tuturor acestor evenimente, în ordine, în lucrări precum:

- **Niall Ferguson**, *Imperiul. Cum a creat Marea Britanie lumea modernă*, editura Polirom, Iași, 2018, passim;

pe de o parte, această abordare poate neglija rolul asigurării libertăților individuale și colective în asigurarea accesului la bunurile care satisfac respectivele necesități virtuale iar, pe de alta, trece sub tăcere faptul că o importantă componentă a fericirii ființelor umane transcende sfera materială a vieții, răspunzând unor imperative psihologice ori spirituale, în funcție de opțiunea preferată de fiecare. Această componentă privește exact existența și întinderea libertății, în toate valențele ei (libertate de inițiativă, de exprimare, de circulație și nu numai). În literatura dedicată dezvoltării se întâlnește, însă, și cel puțin o perspectivă care analizează dezvoltarea inclusiv (sau chiar în principal) ca grad de asigurare a libertăților la care ne-am referit.

„În această abordare, „*extinderea libertății este privită (...) atât ca scop principal, cât și ca mijloc fundamental de dezvoltare* [iar] [d]ezvoltarea [însăși] constă în eliminarea diverselor tipuri de restrângeri ale libertății care au ca efect reducerea opțiunilor individuale și posibilităților indivizilor de a-și pune în aplicare ideile, inițiativele sau planurile de acțiune. Se susține aici că eliminarea restrângerilor libertăților individuale [sau, altfel spus, augmentarea gradului de libertate de care se bucură membrii unei societăți] constituie, de fapt, o componentă a dezvoltării [în sine]”¹⁴. Însă, continuă același autor¹⁵, „*pentru a înțelege*

- **Orlando Figes**, *Revoluția Rusă (1891–1924). Tragedia unui popor*, Editura Polirom, Iași, 2016, passim;
- **Stéphane Courtois**, *Lenin, inventatorul totalitarismului*, Editura Polirom, Iași, 2019, passim;
- **Robert Service**, *Lenin. O biografie*, Editura Polirom, Iași, 2020, passim;
- **Simon Sebag Montefiore**, *Stalin. Curtea țarului roșu*, Editura Polirom, Iași, 2023, passim, respectiv
- **Paul Johnson**, *O istorie a lumii moderne 1920–2000*, editura Humanitas, București, 2014, pe care le recomandăm cu căldură studenților noștri spre studiu și inspirație, deopotrivă.

¹⁴ **Amartya Sen**, *Development as Freedom*, Oxford University Press, Oxford, 1999, p. XII.

¹⁵ *Ibidem*.

pe deplin legătura dintre dezvoltare și libertate, trebuie să mergem dincolo de această recunoaștere de bază (indiferent cât de crucială este aceasta). Importanța intrinsecă a libertății umane, în general, ca obiectiv preeminent al dezvoltării, este, conform autorului Amartya Sen¹⁶ „completată de eficiența instrumentală a anumitor tipuri de libertăți în promovarea altor tipuri de libertăți [într-o veritabilă abordare concertată, sistemică și chiar holistică a dezvoltării prin extinderea și aprofundarea libertății]. Legăturile dintre diferitele tipuri de libertăți sunt empirice și cauzale, și nu constituente și compoziționale. De exemplu, există dovezi solide că libertățile economice și politice se potentează reciproc, în loc să se opună una celeilalte (așa cum se presupune uneori). Similar, oportunitățile sociale în domeniul educației și al asistenței medicale, care pot necesita intervenția publică, completează oportunitățile individuale de participare economică și politică și, de asemenea, contribuie la stimularea inițiativelor proprii de a depăși deficiențele respective¹⁷ întrucât persoanele care beneficiază de educație într-un grad mai ridicat sunt deopotrivă mai dispuse și mai capabile de participare la viața politico-socială, cu ansamblul activităților și acțiunilor în care constă aceasta, cu mențiunea că o creștere rapidă a gradului de educație, neînsoțită de oportunități corespunzătoare de afirmare politico-socială poate conduce la escaladarea violenței politice și a extremismului, așa cum s-a întâmplat în România în perioada interbelică¹⁸.

Rațiunile pentru care autorul Amartya Sen consideră libertatea, în ansamblul său, ca având un rol central în procesul dezvoltării urmează, în opinia sa, două direcții principale:

¹⁶ În lucrarea *Development as Freedom*, precitată.

¹⁷ **Amartya Sen**, *op.cit.*, p. XII.

¹⁸ A se vedea în acest sens, **Dragoș Sdrobiș**, *Limitele meritocrației într-o societate agrară. Șomaj intelectual și radicalizare politică a tineretului în România interbelică*, Editura Polirom, Iași, 2015, passim.